

уму дослідника. Он з пильністю юнші дивився на світ і його загадки, що дозволяло йому нерідко помічати те, що було невідомо його сучасникам. Найкращим чуттвом пам'яті цього мислителя, як представляється, було б те, що ми змогли б преподнести подарок пам'яті о ньому, к 300-літтю його трактату, повне розуміння того, яка ж дійсницька роль правових засвідків впливу на поведінку людини і стан злочинності. Навіть якщо ці результати і змусять нас переосмислити їх традиційну вагу.

Знаючи реальні можливості кримінальних законів, ми тим самим зможемо робити не умозрительні висновки в кримінологічному плані, а значить, саме точні, переважно виражені математично знання зможуть надати корисним інструментарієм кримінологію, а не кримінально-правову доктрину, поки що позбавлену цих здібностей.

Л и т е р а т у р а

1. Беккаріа Ч. О злочинах і покараннях (Біографічний опис і переклад книги Беккаріа «О злочинах і покараннях», проф. М. М. Ісаєва) / Чезаре Беккаріа. — М. : Юрид. вид-во НКЮ СРСР, 1939. — 465 с.
2. Нуссенцвейг Х. М. Теорія радуги / Хетч Мозес Нуссенцвейг // Успіхи фізических наук. — 1978. — Том 125. Вип. 3. — С. 527—547.
3. Савельєв С. В. Змінчивість і геніальність [Текст] / Сергій Вячеславович Савельєв. — М. : ВЕДИ, 2012. — 128 с.

Галина Петрівна ЖАРОВСЬКА,

канд. юрид. наук, доцент, доцент кафедри кримінального права і криміналістики юридичного факультету Чернівецького національного університету ім. Ю. Федьковича

КОНЦЕПТУАЛЬНІ ЗАСАДИ БОРОТЬБИ З ТЕРОРИЗМОМ ЯК ПРОЯВ ДІЯЛЬНОСТІ ТРАНСНАЦІОНАЛЬНОЇ ОРГАНІЗОВАНОЇ ЗЛОЧИННОСТІ В УКРАЇНІ

Актуальність теми. У новітній українській історії мабуть немає більш трагічного епізоду, ніж сучасний етап розвитку держави, яка стикнулася із прямою, неприхованою агресією транснаціональних злочинних організацій, що взяли на озброєння тактику терору. Про особливу небезпечність даного виду злочину свідчить його визначення у Законі України «Про боротьбу з тероризмом», в якому це явище тлумачиться як суспільно небезпечна діяльність, що полягає

у свідомому, цілеспрямованому застосуванні насильства шляхом захоплення заручників, підпалів, убивств, тортур, залякуванні населення та органів влади або вчинення інших посягань на життя чи здоров'я ні в чому не винних людей або погрози вчинення злочинних дій з метою досягнення злочинних цілей [3].

Водночас сучасний тероризм в Україні додає до ознак, що визначені у законі, принципово нові, більш небезпечні риси, такі як захоплення територій, на яких встановлюється режим кримінального та політичного терору, створення незаконних органів влади, які намагаються легалізувати терористичну діяльність, тісний зв'язок терористичних організацій із закордонними спеціальними службами, політичними партіями, окремими політиками і бізнесменами, які фактично створюють умови для розширення зони впливу терористичних організацій.

Аналіз останніх публікацій. До проблем, що стосуються протидії тероризму, зверталися такі вчені, як В. П. Ємельянов, В. Н. Кубальський, Б. Д. Леонов, О. В. Шамара, О. Ю. Шостко та ін., які у своїх працях створили належне теоретичне підґрунтя для осмислення глобальної небезпеки тероризму.

Водночас у 2014 році дана проблема встала перед Україною в усій її небезпечності, фактично держава опинилася у стані неоголошеної, але повномасштабної війни, яку ведуть проти неї терористичні організації транснаціонального масштабу, що скриваються під ширмою політичних утворень, які створені на кошти транснаціональних злочинних угруповань, активно підтримуються ними, як в матеріально-технічному плані, так і в плані забезпечення цих організацій належною кількістю висококваліфікованих бійців.

Таким чином, рецепти, які зводилися до запобігання терористичним проявам та профілактики тероризму певним чином втратили свою актуальність. Отже, **метою** доповіді є виклад концептуальних засад боротьби з тероризмом як проявом діяльності транснаціональної організованої злочинності в Україні.

Виклад основного матеріалу. До недавнього часу українські експерти та правоохоронці не сприймали загрозу тероризму як реальність, розглядали її як окремий незначний елемент загальної кримінальної картини світу. Вітчизняне експертне співтовариство виходило з того, що в Україні загроза тероризму в основному має кримінальний характер, саме кримінальні «розборки» становили 90 % від загального числа терористичних проявів. Такий тероризм експерти називали кланово-олігархічним, який проявлявся, зокрема, у формі рейдерства [2].

У зв'язку з цим в Україні не проводилося активної роботи з протидії тероризму. Основні дії правоохоронців, що спрямовані на боротьбу з тероризмом, були пов'язані із заборобою в'їзду на територію України окремих громадян, які помічені у зв'язках з терористичними організаціями, у антитерористичних навчаннях, що постійно проводилися і які, як показують останні події на Україні, були марною тратою сил і ресурсів.

У цьому зв'язку слід визнати, що ми виявилися не готовими до можливості виникнення реальної терористичної загрози, як, втім, до виникнення тероризму як глобальної загрози, виявилось неготовим і міжнародне співтовариство. Як зазначали ще двадцять років тому Ш. Бассіоні, Є. Мельникова, К. Родіонов, В. Савицький, Р. Скревенс та ін., організована злочинність рідко розглядається як проблема, що виходить за межі держави, у якій вона проявилася. Однак останнім часом організована злочинність увійшла у конфронтацію із світовим співтовариством і знаходиться в центрі його уваги, оскільки намітився її перехід від традиційної злочинної діяльності до діяльності, яка за своєю сутністю є терористичною, становить загрозу національній безпеці країн і регіонів [7, с. 42].

Про те, що міжнародна спільнота й досі не сприймає тероризм як глобальну загрозу, свідчить ст. 3 Конвенції Ради Європи про запобігання тероризму, в якій у сферу боротьби із тероризмом попадають лише заходи із здійснення обміну інформацією; удосконалення фізичного захисту осіб й об'єктів, поліпшення навчання й планів координації дій на випадок надзвичайних ситуацій [4].

У Законі України «Про боротьбу з тероризмом» заходи боротьби із тероризмом розширені у порівнянні із міжнародними документами, зокрема, в якості цих заходів розглядається можливість застосування антитерористичної операції, хоча сам по собі закон не вирішує реальних проблем, які сьогодні стоять перед нашою державою та суспільством [3].

Нині практикою боротьби із злочинністю доведено, що існує практичний зв'язок між організованою злочинністю та тероризмом. В Україні останнім часом даний взаємозв'язок проявляється особливо яскраво і загрозливо, і можна однозначно стверджувати, що витоки сучасного українського тероризму лежать у геополітичній площині транснаціональної організованої злочинності.

Як зазначає прем'єр-міністр України А. Яценюк, в наш час терористичну діяльність на сході України ведуть російські розвідувально-диверсійні групи і місцеві терористи [5]. Про це свідчать факти, отримані при арешті СБУ В. Лисенко (Псих), одного з лі-

дерів краматорських терористів, раніше відомого як учасника організованого злочинного угруповання, що діяв у Донецькій області.

За даними СБУ, із середовища донбаського криміналітету В. Лисенко організував терористичну групу чисельністю 40 осіб нібито для захисту громадян Краматорська від загрози нападу з боку радикальних організацій. Разом з іншими учасниками банди «Псих» залякував місцеве населення, нападав на українські блокпости і військові частини на Донбасі. У складі свого загону Лисенко неодноразово брав участь у бойових діях на території Донецької області. Безпосередньо в середині квітня 2014 року «Псих» зі своїм підрозділом атакував військовий аеродром в Краматорську, здійснював обстріл блокпостів українських військ, брав участь у захопленні військових частин, збирав інформацію про переміщення українських військ. 23 квітня 2014 року його загін штурмував Краматорську міську державну адміністрацію, також заарештований зізнався, що отримувал накази і від російського диверсанта В. Гіркина (Стрілок) [1].

Таким чином, на цьому прикладі можливо прослідкувати певну еволюцію організованої злочинності, яка під впливом умов загальної політичної нестабільності в окремих регіонах України трансформується в найбільш небезпечний вид злочинності — транснаціональну злочинність у формі тероризму. Можна звернути увагу у цьому відношенні на найважливіші особливості сучасної організованої злочинності, що сприяють її трансформації у терористичні організації транснаціонального масштабу:

1) відсутність хоч якихось чітких ідеологічних і політичних переконань, принципів соціальної поведінки у членів організованих злочинних груп, що дає можливість без проблем переходити до діяльності, пов'язаної з прямим збройним протистоянням інтересам українського народу і держави;

2) слабкість традиційних механізмів протидії злочинності, що використовуються для боротьби з тероризмом, що створює уявну ілюзію безкарності учасників новостворюваних терористичних організацій;

3) зміна негативного іміджу звичайного злочинця на позитивний імідж «революціонера», «борця за свободу» і т. ін.;

4) гарантований дохід для членів організованої злочинної групи, що стала на шлях тероризму — безперервна фінансова підтримка з боку іноземних держав, політичних партій і організацій, які ведуть антиукраїнську діяльність.

Звичайно, такий висновок не дає підстав стверджувати, що всі організовані злочинні групи проходять даний еволюційний шлях,

хоча безумовно ці дві форми організації злочинної діяльності мають схожі риси.

Дослідження, проведені автором, показують, що правопорушення, про які йде мова, приймають зовні форму таких звичайних видів злочинів, як збройний напад, побиття, хабарництво, підпал, виготовлення фальшивих грошей, злочини, пов'язані з вибухами і торгівлею зброєю, з порушенням митних законів, законів про валюту і доходи, торгівля наркотиками, вимагання, викрадення літаків, викрадення, напад на помешкання, вбивства, піратство та інші злочини на транспорті, проти власності (наприклад, пограбування, шахрайство, розбій).

У цілому, як здається автору, оскільки проблеми організованої злочинності і тероризму є в основному проблемами вразливості суспільства, вони вимагають розробки більш ефективних засобів, з допомогою яких національні та міжнародні юридичні системи могли б впоратися з ними.

Нині найбільш реальним критерієм вирішення шляхів боротьби з організованою злочинністю має стати розуміння того, наскільки організовані злочинні групи можуть бути придушені силами правопорядку, або такі групи вже стали настільки великими, добре оснащеними і незалежними, що можуть реально змагатися з законною владою у сфері військового протистояння і для їх придушення необхідно задіяти армію, спеціальні підрозділи СБУ. Як здається автору, у першому випадку мова може йти про організовану злочинність, у другому слід зробити однозначний висновок щодо того, що держава має справу з терористичною організацією, члени якої представляють підвищену соціальну небезпеку, повинні бути нейтралізовані.

На думку автора, серйозного доопрацювання вимагає і Закон України «Про боротьбу із тероризмом». Оскільки наша держава зіткнулася із прямою реальною терористичною загрозою, до закону потрібно внести статті, які визначають ступінь терористичної загрози.

Сама система рівнів терористичної загрози (або рівнів терористичної небезпеки) була розроблена у США після подій 11 вересня 2001 року у відповідь на численні скарги громадян країни про те, що держоргани не дають роз'яснень про ступінь такої небезпеки в той чи інший момент.

Система була введена з березня 2002 року. Система складається з п'яти рівнів, що розрізняються за кольором: зелений, синій, жовтий, помаранчевий і червоний. Найменший ступінь небезпеки, відповідний повсякденній нормі — це зелений колір, найвищий —

червоний (синій рівень відповідає заклику «бути насторожі», жовтий характеризується як «серйозний», помаранчевий — як «критичний»). Визначення рівня терористичної загрози відбувається згідно з одержуваною спеціальними службами США інформації про активність різного роду екстремістських організацій (терористичних в тому числі). Оголошення того чи іншого «кольору» (як правило, міністром юстиції) тягне за собою певні дії влади. У випадках з «зеленим» і «синім» рівнями ніякі надзвичайні заходи не вживаються. «Жовтий» рівень передбачає посилене спостереження за об'єктами, які можуть зазнати терористичної атаки. При цьому діяльність різних департаментів, таких як Національне агентство внутрішньої безпеки, повинна бути максимально скоординованою. У випадку з «помаранчевим» рівнем в США приймаються додаткові заходи безпеки на військових базах, у морських портах, аеропортах і на залізниці; посилюється охорона кордонів, мостів, тунелів, АЕС, а за межами США — американських посольств і представництв. У разі оголошення «червоного» рівня припиняють роботу і закриваються громадські та урядові установи. Весь персонал евакуюється у спеціально відведені місця, зокрема, в підземні бункери. Відповідно, як здається автору цього дослідження, до Закону України «Про боротьбу з тероризмом» потрібно внести статтю, яка має наголошувати, що «ступінь терористичної загрози визначається відповідно до п'ятибальної шкали, а дії, спрямовані на протидію тероризму мають відповідати ступеню терористичної загрози» [6].

Висновки. Таким чином, підводячи підсумок, вважаємо за доцільне окреслити власну позицію, яка полягає в тому, що якщо стосовно організованої злочинності мова може йти про «боротьбу», «попередження», «профілактику», то по відношенню до терористичних організацій дискурс має бути принципово змінений, тероризм і терористичні організації мають бути знищені, і саме це завдання має у найближчі місяці вирішити держава.

При вирішенні цієї проблеми необхідно створити належні організаційні та правові передумови. Вже нині необхідний строгий облік і контроль осіб, що входять в організовані злочинні групи з точки зору можливості їх участі у терористичній діяльності, в правовому полі мають бути створені додаткові процесуальні умови при розслідуванні, дізнанні, обвинуваченні і засудженні осіб, які причасні до терористичних організацій, необхідні принципово нові кримінально-правові механізми контролю за організованою злочинністю і тероризмом в умовах воєнного часу, з урахуванням особливості тяжкості вчинених злочинів.

Л і т е р а т у р а

1. *Арестованный СБУ «Псих»* рассказал об анархии и грабежах террористов ДНР. — Режим доступа: <http://glavred.info/zhizn/arrestovannyu-sbupsih-rasskazal-ob-anarhii-i-grabezhah-terroristov-dnr-280923.html>

2. *Петренко И.* Угроза терроризма в Украине кланово-олигархическая / И. Петренко. — Режим доступа: <http://ubr.ua/business-practice/laws-and-business/ugroza-terrorizma-v-ukraine-klanovo-oligarhicheskaia-42166>

3. *Про борьбу с терроризмом* : Закон України // Відомості Верховної Ради України (ВВР). — 2003. — № 25. — Ст. 180.

4. *Про ратифікацію Конвенції Ради Європи* про запобігання тероризму : Закон України від 31.07.2006 року № 54-V // Відомості Верховної Ради України. — 2006. — № 39. — Ст. 340.

5. *Путин экспортирует в Украину терроризм* — Яценюк. — Режим доступа: http://news.liga.net/news/politics/1383233-putin_eksportiruet_v_ukrainu_terrorizm_yatsenyuk.htm

6. *Системы уровней террористической угрозы в мире*. — Режим доступа: <http://ria.ru/spravka/20120616/674808393.html>

7. *Уголовная юстиция: проблемы международного сотрудничества*. Международный научно-исследовательский проект / Бассиони Ш., Бериа ди Аржентине А., Дельмас-Марти М., Мак-Клеллан Д., Мельникова Э., Родионов К., Ростед Х., Савицкий В., Скревенс Р. ; отв. сост. Савицкий В. М. — М. : БЕК, 1994. — 296 с.

Пётр Алексеевич ИСТОМИН,

канд. юрид. наук, доцент кафедры уголовного права и процесса Северо-Кавказского федерального университета (Российская Федерация)

ПЕРСПЕКТИВЫ РАЗВИТИЯ НАПРАВЛЕНИЙ В КРИМИНОЛОГИИ

Современное развитие криминологии в целях реализации её основного предназначения — изучения преступности и мер по её предупреждению настоятельно требует освоения её основных понятий не только с точки зрения уголовно-правовой, что было бы слишком узким и однобоким взглядом, но и с точек зрения философии, истории, экономики, социологии, а также других наук, казалось бы к уголовно-правовой науке не имеющих отношения вообще: биологии, антропологии, психологии, психиатрии.

Как заметил основатель невиско-волжской школы преступных подсистем профессор Д. А. Шестаков, в современном мире кри-